

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Kovács Zsuzsa Gyöngyvér¹

A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése a nemzetközi dokumentumok tükrében

Bevezetés

Dolgozatomban a jogi személy büntetőjogi felelősségének témájával foglalkozom. Témaválasztásom indoka a felelősségi forma újszerűsége, amely áttöri a hagyományos kontinentális büntetőjogi gondolkodás kereteit. Itt a jogi személy elkülönült, tagoktól független felelősségéről van szó, ami eddig idegen volt a büntetőjogtól.

Az ókori rómaiak óta megdönthetetlennek bizonyult az a tézis, mely szerint a jogi személy nem büntethető. A kapitalizmus megszületése és a mind nagyobb jelentőséggel bíró gazdasági társaságok létrejötte a jogi gondolkodás megváltozását követelte.

Ezen az elven először a korán iparosodott angolszász államok szabályozása ütött rést. A kontinentális államok többsége azonban csak a XX. században ismerte el a jogi személy felelősségét. Van olyan ország, amelyik máig tagadja a jogi személy büntetőjogi felelősségre vonásának lehetőségét. Az idegenkedés fő oka, hogy a kontinentális jogrendszerben a felelősségre vonás csak bűnös elkövetés esetén lehetséges, ami viszont kizárólag az emberhez kötődő pszichés viszony.

A változásokat nemzetközi dokumentumok sora segítette, bár egyik sem tartotta a büntetőjogi felelősség elfogadását az egyetlen üdvözítő megoldásnak. Ennek oka az államok eltérő szabályozására vezethető vissza. Jelen tanulmányban áttekintem a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság állásfoglalásait, az ENSZ vonatkozó dokumentumait, az Európai Tanács jogforrásait, az Európai Unió és az OECD szabályozását.

A Nemzetközi Büntetőjogi Társaság kongresszusai

Az AIDP a XX. század első évtizedeiben figyelt fel a társaságok számának és jelentőségének növekedésére. A témával kapcsolatban már az 1929-ben tartott kongresszus is állást foglalt:

„1. a belső büntetőjognak a társadalmat védő hatékony rendelkezései legyenek a jogi személyekkel szemben arra az esetre, ha kollektív érdekeiktől vezettetve vagy rendelkezésük alatt álló eszközökkel bűncselekményt követnek el, és így az felveti felelősségüket,
2. a jogi személyekkel szemben a társadalmat védő rendelkezések alkalmazása ne zárja ki ugyanazon cselekmény miatt azon személyek egyéni büntetőjogi felelősségének lehetőségét, akik érvényesítik, vagy meghatározzák a jogi személy érdekeit vagy a jogi személy rendelkezésére álló eszközzel bűncselekményt követnek el”².

E kérdéskör megvitatására a későbbiekben is többször került sor. Ki kell emelni az 1979. évi kongresszuson elfogadott határozatot, amely hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a jogi személyekkel szemben szükséges a büntetőjogi felelősség megteremtése vagy polgári jogi, esetleg

¹ A szerző a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karánának V. évfolyamos, nappali tagozatos hallgatója, a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék demonstrátora és a Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának (DETEP) tagja (témavezető: Dr. Madai Sándor egyetemi tanársegéd).

² Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, KJK-KERSZÖV, Bp., 2002., 33-34.o.

adminisztratív intézkedések bevezetése. Ezt az a tény indokolja, hogy a környezet elleni súlyos bűncselekményeket leginkább társaságok követik el.

Az 1984-es kongresszus ajánlásai között rögzítette, hogy azok az államok, amelyek nem ismerik el a jogi személy büntetőjogi felelősségre vonásának lehetőségét, megfontolhatják egyéb megfelelő intézkedések alkalmazásának lehetőségét.

Az 1994. évi kongresszus már a következőképpen fogalmaz: a nemzeti jogrendszereknek Alkotmányukkal és a jogelveikkel összhangban kötelesek rendezni ezt a kérdéskört szankciókkal vagy/és egyéb intézkedésekkel. Az ajánlás kiemeli a vezető szervek és igazgatók szerepét³.

Az 1998-ban Berlinben tartott kongresszuson a társaság elfogadott egy ajánlást, amely hangsúlyozza a jogi személyek büntetőjogi, kvázi - büntetőjogi felelősségének fontosságát⁴. Ez utóbbi kifejezés a szabálysértési jogot, vagy az adminisztratív büntetőjogot jelenti. Az ajánlás három modellt javasol az államoknak:

- 1) a bűncselekmény „betudása” a jogi személynek, amelynek oka a szervezet felépítésében lévő hiányosságok.
- 2) A felelősség megállapítása az okozatosság elve alapján.
- 3) A szervezet képviselőjének cselekményét a szervezet cselekményének kell tekinteni⁵.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete

A VII. ENSZ Kongresszus (1985) a bűnmegelőzéssel és a bűnelkövetők kezelésével foglalkozott. Az itt elfogadott határozat szerint a tagállamoknak „kellő megfontolás tárgyává kell tenniük” a büntetőjogi felelősség megállapítását a társaságokkal és vállalatokkal szemben is nem csupán azon személyekkel szemben, akik nevükben járnak el, vagy azokban irányító, végrehajtó hatáskörrel rendelkeznek. A vállalatok feladata, hogy megfelelő intézkedéseket alakítsanak ki a bűncselekmények megelőzése és szankcionálása terén.

2000-ben létrejött a határokon átnyúló szervezett bűnözés elleni egyezmény. A 10. cikk szerint minden részes államnak kötelessége olyan intézkedéseket hozni, amelyek szükségesek ahhoz, hogy megállapítható legyen a jogi személyek felelőssége a szervezett bűnözői csoportok részvételével elkövetett súlyos bűncselekmények miatt. A szabályozást az állam belső jogának alapelveivel összhangban kell kialakítani. Az egyezmény szerint ez lehet büntetőjogi, polgári jogi vagy államigazgatási jogi. A 3. pont rögzíti a felelősség kommutációját, tehát azt, hogy a jogi személy felelőssége természetes személy elkövető felelősségét nem érinti. Az egyezmény rögzíti a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciók alkalmazásának kötelezettségét is.

Ezzel a témával a Gazdasági és Szociális Bizottság is foglalkozott. Egyik határozatában a büntetőjog természet és környezetvédelembeli szerepét fejtette ki. Fontosnak tartotta a jogi személyekkel szembeni szankciók alkalmazását, amelyek lehetnek büntető jellegű és egyéb pénzbüntetések, pénzbírságok, egyéb intézkedések⁶.

³ Sántha Ferenc: A szervezetek büntetőjogi felelősségének kérdései a nemzetközi dokumentumokban, *Collega*, 2001/2., 16-17.

⁴ Annak oka, hogy az ajánlás nemcsak a büntetőjogi megoldást tartja elfogadhatónak, abban kereshető, hogy az államokban eltérőek a hagyományok a jogi felelősségre vonatkozóan.

⁵ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, *KJK-KERSZÖV, Bp.*, 2002., 104. o.

⁶ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, *KJK-KERSZÖV, Bp.*, 2002., 105. o.

Az Európai Unió szabályozása

Az elmúlt évtizedekben az Európai Unió kvázi - állami struktúrát hozott létre, hiszen többek között saját költségvetése, autonóm szervei, jogalkotási feladatai vannak. A rendszer fejlődésével együtt kell járnia a pénzügyi érdekek védelmének is, akár büntetőjogi úton. A határok megnyílásával az Uniót egyre inkább fenyegeti a belső bűnözés, és megnőtt a jelentősége a Közösség ellen irányuló jogsértő cselekményeknek is. A Közösség pénzügyi érdekeinek védelme és a gazdasági fejlődés új kihívásai szükségessé teszik a jogi személyek büntetőjogi felelőssége elismerésének megfontolását, és a tagállamok együttes, hatékony fellépését.

Az Unióval folytatott társulási tárgyalások során a Közösség alapvető fontosságú igényként fogalmazta meg a jogi személy büntetőjogi felelősségének bevezetését. Először a Maastrichti Szerződés tett említést a Közösség pénzügyi érdekeinek védelméről, amit az Amszterdami Szerződés is megerősített, alapvető változást azonban nem hozott. A büntetőjog kormányközi kompetencia maradt, a III. pillérben. Ennek ellentmond, hogy a közösség pénzügyi érdekeit sértő cselekmények az I. pillérbe tartoznak, de csak akkor, ha adminisztratív, közigazgatási eszközökkel lépnek fel ellenük⁷.

Nyilvánvalóvá vált, hogy az asszimiláció, a kooperáció és a harmonizáció alapelve nem jelenthet megoldást. A hagyományos, megkeresési alapon működő büntetőjogi együttműködés messzemenően figyelembe veszi a tagállami szuverenitást⁸.

Problémát jelentett, hogy egy állam sem részesítette megfelelő védelemben az EU érdekeit⁹. A harmonizáció hiánya lehetővé tette, hogy pl. a csalásokat abban a tagállamban kövessék el, ahol a legenyhébben büntetik¹⁰.

Lássuk részletesen, milyen okok tették szükségessé a hatékonyabb együttműködést!

- a) Korlátozó tényezővé vált a titokvédelem, legyen szó banktitokról, vagy a nyomozás során felderített bizalmas adatokról. Gyakran előfordul, hogy az európai nyomozóknak a titoktartási kötelezettségre való hivatkozással nem szolgáltatnak információt, ráadásul a titokvédelem kérdéseit a tagállamok eltérő módon szabályozzák.
- b) A horizontális együttműködés nehezen átlátható, hiszen a két- és többoldalú megállapodások eltérnek egymástól a területi hatály és az érdemi szabályok vonatkozásában is. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy az együttműködésben részt vevő szervek és azok hatáskörei minden országban eltérőek.
- c) A vertikális kooperáció nehézségei a Bizottság képviselőinek a nyomozásban való részvétele során mutatkoznak meg. A Bizottság tisztviselőinek a jogállása különböző a nemzeti büntetőeljárásokban és az egyes jogintézmények kapcsán.

⁷ Lévai Ildikó: Corpus Iuris Europae. Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?, Európai Tükör, 1998/8., 65-66.o.

⁸ Ebben az esetben a megkereső állam jogsegélykérelemmel fordul a másik államhoz, ami belső joga alapján dönt. Hátránya nemcsak a sok felelősség, hanem a lassú ügyintézés is.

Lévai Ildikó: Corpus Iuris Europae. Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?, Európai Tükör, 1998/8., 65-66.o.

⁹ Pl.: uniós támogatásokkal való visszaélés

¹⁰ Ligeti Katalin: Az Európai Unió büntetéspolitikája, Állam- és Jogtudomány, 2000/1-2., 75-76.o.

d) További nehézséget jelent a tagállamonként eltérő szabályozás a bizonyítási eljárások vonatkozásában. Amíg a kontinentális jog a legalitás elvét veszi alapul, a common law országokban a bizonyító tény hitelessége a legfontosabb¹¹.

Az Európai Unió számos jogforrást fogadott el ezen a téren, amelyek között ajánlást, egyezményt, kerethatározatot, közös fellépést is találhatunk. Kiemelkedik Corpus Juris Europea, amely azonban nem jogforrás, hanem egy tudományos munka.

Az Európai Közösség pénzügyi érdekeinek védelméről szóló konvenció második jegyzőkönyve

A 2. protokoll 3. és 4. cikkelye a jogi személyek büntetőjogi felelősségéről, az elkobzásról, a pénzmosásról, valamint a tagállamok és a bizottság együttműködéséről szól, mely együttműködés célja a közösség pénzügyi érdekeinek védelme.

A konvenció szerint *„Minden tagállamnak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a jogi személyek felelősségre vonhatóak legyenek csalásért, aktív vesztegetésért és pénzmosásért, amennyiben azt a jogi személy érdekében követte el bármely olyan természetes személy vagy a jogi személy valamely szerve, aki/ami a jogi személynél vezető pozíciót tölt be, amely pozíció*

- *képviselőten*
- *döntési jogkörön*
- *ellenőrzési jogkörön*

alapul, csakúgy, mint meg kell teremteni a jogi személyek felelősségre vonásának lehetőségét a bűnsegédi, illetve felbujtói alakzatokért is mind befejezetti szak, mind kísérlet esetén is”¹².

Az első esetben a bűncselekményt megvalósító természetes személy a jogi személy vezető tisztségviselője, aki a szervezet képviseletére jogosult, annak nevében döntéshozatali jogkörrel rendelkezik, valamint ebbe a körbe tartoznak az ellenőrzési jogkörrel rendelkezők. Az ellenőrzés a szervezet menedzsmentje felett gyakorolt felügyeleti hatáskört jelent, amely a természetes személynek garantálja a vezető pozíciót (pl. felügyelő bizottsági tagság, könyvvizsgálattal kapcsolatos hatáskör).

A második esetben a szervezethez kapcsolódó bármely természetes személy lehet elkövető, azonban az is szükséges, hogy a vezető tisztségviselők által gyakorolt felügyelet vagy ellenőrzés hiánya lehetővé tegye bűncselekmény elkövetését. Természetesen csak olyan személy jöhet szóba, akinek a tevékenységére a vezető ellenőrzése, felügyelete kiterjed. A jegyzőkönyv rögzíti, hogy ez nem jelent objektív felelősséget, viszont lehetővé válik a gondatlan bűncselekmények szankcionálása. Láthatjuk, hogy ezekben az esetekben a jogi személy felépítése az általa követett irányvonal a jogsértő cselekmények elkövetésének fő oka¹³.

A jegyzőkönyv rögzíti, hogy a tagállamoknak meg kell tenni a szükséges intézkedéseket, annak biztosítására, hogy a jogi személy felelősségre vonható legyen azon alkalmazottai

¹¹ Mireille Delmas - Marty: A Corpus Juris szükségessége, legitimitása és megvalósíthatósága, Magyar Jog, 2000/11., 642. o.

¹² Az Európai Közösség pénzügyi érdekeinek védelméről szóló konvenció második jegyzőkönyve, 3. cikk

¹³ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, KJK-KERSZÖV, Bp., 2002., 111-112. o.

cselekményei miatt, amelyekre az ellenőrzés hiányossága folytán kerülhetett sor. A jegyzőkönyv szerint szükséges, hogy az aktív korrupciót vagy a pénzmosást a jogi személy hatalma alatt dolgozó személy kövesse el a jogi személy javára. A szervezet felelősségre vonása nem akadály a természetes személy elkövető megbüntetésének.

A protokoll elrettentő, hatékony és arányos **szankció** alkalmazását írja elő a tagállamok számára. A 4. cikk nevesíti a pénzbüntetést, egyéb bírságokat, elfogadhatónak tartja a közösségi előnyökből és támogatásokból történő kizárást, az időszakos vagy állandó kizárást a gazdasági tevékenységekből, az igazságügyi ellenőrzés alá helyezést, és a felszámolást¹⁴.

A pénzbüntetés vagy (nem büntető jellegű) pénzbírság alkalmazása kötelező, a többi szankció alkalmazása már csak alternatív. Ez utóbbiakat a jegyzőkönyv „szankciók vagy intézkedések” címmel szerepelteti. A jogforrás azt a követelményt is rögzíti, hogy a jogkövetkezmény a reparáción, illetve a gazdagodás megfizetésén túl is hátrányt jelentsen.

Láthatjuk, hogy a protokoll nem teszi kötelezővé a büntetőjogi szankció alkalmazását, mindössze arról ír, hogy a jogkövetkezménynek arányosnak, hatékonynak és elrettentőnek kell lennie. A pénzbírság, illetve pénzbüntetés esetén a protokoll szankciót említ, tehát itt a büntetőjogin kívül büntető jellegű közigazgatási jogi szankció jöhet szóba. A többi jogkövetkezmény esetén - mivel a jegyzőkönyv intézkedés alkalmazását is lehetővé teszi - polgári jogi jogkövetkezmény bevezetése, alkalmazása is elegendő lehet. Kérdéses azonban, hogy a polgári jogi jogkövetkezmény eleget tesz e annak a követelménynek, hogy „a reparáción túli szankció alkalmazása szükséges”.

Fontos megemlíteni, hogy az egyezmény, illetve a fentebb elemzett jegyzőkönyv - amely III. pillér keretébe tartozik - kötelezővé teszi a csatlakozást a tagjelölt országok számára¹⁵.

Az Európai Közösségek és az Európai Unió tagállamai tisztviselőinek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló egyezmény

Az egyezmény 6. cikke a vállalati vezetők felelősségéről szól. Visszaül a Közösség pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény aktív vesztegetésre vonatkozó szabályaira, és a tagállamokra bízta, hogy büntetőjogi szankciókkal vagy egyéb jogkövetkezményekkel lépnek-e fel a vállalati vezetők ellen, ha azok nem teljesítik felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségeiket¹⁶.

Kerethatározatok

Ez a III. pillér körébe tartozó jogforrás az Amszterdami Szerződésben jelent meg. Célja, hogy a „*tagállami jogi és a közigazgatási előírások harmonizálását szolgálja*”. A tagállamnak kötelessége, megvalósítani a kerethatározatban foglalt célt, ám a végrehajtás formáját ő választja meg¹⁷.

¹⁴ Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban, Jogelméleti Szemle, 2001/4. (www.jesz.ajk.elte.hu)

¹⁵ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, KJK-KERSZÖV, Bp., 2002., 111-113. o.

¹⁶ Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban, Jogelméleti Szemle, 2001/4., (www.jesz.ajk.elte.hu)

¹⁷ Várnay Ernő - Papp Mónika: Az Európai Unió joga, KJK- KERSZÖV, Bp., 2005., 214. o.

A 2001. május 29-én elfogadott kerethatározat az Euro bevezetésével kapcsolatos hamisítások elleni fokozott védelemről, büntetések és más szankciók alkalmazásával

Ez a jogforrás a 2. Jegyzőkönyv szabályozását követi, de kiveszi a hatálya alól az államokat, más közhatalmi szerveket és a nemzetközi szervezeteket. Bővül azonban a kiszabható szankciók köre: a jogi személy kizárható azokból a vállalkozásokból, üzleti tranzakciókból, amelyek lehetővé tették a bűncselekmény elkövetését.

E körben kell megemlíteni a Bizottság tevékenységét, amely számos javaslatot dolgozott ki az EU aktuális problémáinak megoldásáról. Ezek közül is kiemelkedik a szellemi tulajdonhoz fűződő jogokat sértő bűncselekmények szankcionálása, amely a jogi személyekre is figyelmet fordít, biztatva az EU-t irányelvek, kerethatározatok elfogadására. A javaslat számos szankciót fogalmaz meg a jogi személyekkel szemben: ilyen a kötelező mellékbüntetés (pl. felosztatás), vagy a minimum 100.000 eurós pénzbírság, amely azonban kiemelt esetekben 500.000 euróra emelhető¹⁸.

Közös fellépések

A közös akciók is a III. pilléres jogforrások közé tartoznak, amelyben a tagállamok garantálják, hogy meghatározott cél érdekében közösen lépnek fel.

Az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem tárgyában született 97/154. sz. közös fellépés

E jogforrás alapján kötelezővé válik a tagállamok számára a jogi személy felelősségre vonása, ha a címben szereplő bűncselekményeket a jogi személy érdekében követik el.

Ez a közös fellépés nem csak a büntetőjogi szankciók kiszabását preferálja, hanem az államigazgatási felelősségre vonást is lehetővé teszi.

A bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról szóló EU tagállamokat érintő 98/733. sz. közös fellépés

A jogforrás az egyes tagállamokra bízta, hogy büntetőjogi vagy azon kívüli eszközökkel lép-e fel a társaságokkal szemben, azonban azt leszögezi, hogy a felelősségnek hatásosnak, arányosnak és megfelelőnek kell lenni¹⁹.

¹⁸ Fantoly Zsanett: A jogi személy büntetőjogi felelősségének aktuális kérdései a bővülő Európai Unióban, in: Ad futuram memoriam, Tanulmányok Cséka Ervin professzor 85. születésnapja tiszteletére, Szeged, 2007., 189. o.

¹⁹ Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban, Jogelméleti Szemle, 2001/6. (www.jesz.ajk.elte.hu)

A Corpus Juris Europae jogi személyekre vonatkozó rendelkezései

A Corpus Juris nem része az EU joganyagának, nem tartozik a III. pillér körébe, hanem egy tudományos, jogpolitikai dokumentum. 1997-ben létrehozott kódexet megalkotói - élükön a francia jogtudós Mireille Delmas-Marty-val - modell törvénykönyvnek tartották, amely mintát nyújthat a tagállami jogalkotás számára.

A Corpus Jurisnak több módosítása született, először 1999-ben: ezt az anyagot Corpus Juris 2000-nek nevezték el. Ennek a továbbfejlesztett változata az Annex I., amelyet szintén 2000-ben alkottak meg.

A törvénykönyv anyagi és eljárásjogi részből áll. Az anyagi jogi rész 8 különös részi tényállás után szankció - és felelősségtannal foglalkozik.

A Corpus Juris számos, régi és új alapelvet tartalmaz. A hagyományos elvek közül ki kell emelni az egyéni bűnösségen alapuló felelősség elvét, amely azt jelenti, hogy a bűncselekményt természetes és jogi személy egyaránt elkövetheti. Ebből következik, hogy a törvénykönyvben három szinten jelenik meg a felelősség: mint a természetes személy felelőssége, mint az üzletvezető felelőssége, és mint a jogi személy felelőssége. Ezen kívül a hagyományos alapelvek közé tartozik az arányosság követelménye²⁰, a legalitás elve, valamint a bírói garancia elve.

Az új alapelvek közé tartozik az Európai territorialitás és a kontradiktórius eljárás elve. Az előbbi alapelv értelmében a Közösség területe egységes igazságszolgáltatási térség. Ezen belül területi korlátozás nélkül és joghatóságtól függetlenül bocsátható ki elfogatóparancs, folytatható nyomozás és foganatosítható büntetés a kétszeres elbírálás tilalmára tekintettel. A kontradiktórius eljárás elvét azért szükséges megemlíteni, mert a Corpus elkészítői ezt kívánták a pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények miatt indult bírósági eljárások egyedüli elvévé tenni²¹.

Elkövetők

A dokumentumban meghatározott 9 bűncselekményt nem csak gazdasági társaságok, hanem egyéb szervezetek is elkövethetik, ha saját nevük alatt elkülönült vagyonnal rendelkezhetnek.

A felelősségre vonáshoz szükséges, hogy a bűncselekményt a jogi személy szerve, vagy képviselője a jogi személy érdekében kövesse el vagy a szervezet nevében eljáró olyan személy, aki döntéshozatali hatáskörrel rendelkezik²², valamint a bűncselekményt a szervezet haszna érdekében követi el²³. Ez a hatáskör alapulhat jogon és tényleges helyzeten egyaránt²⁴.

²⁰ Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban, Jogelméleti Szemle, 2001/4. (www.jesz.ajk.elte.hu)

²¹ Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban, Osiris Kiadó, Bp., 2001., 52. o.

²² A tagállami szabályozás itt három csoportra osztható:

1. Létezik az üzletvezetők büntetőjogi felelőssége, tehát a szabályozás összevág a Corpus Jurissal, pl. Franciaország, Hollandia.
2. Csak azon személyek felelősségét ismeri el, akik elmulasztották a szükséges ellenőrzés gyakorlását, pl. Németország, Spanyolország.
3. Nem ismerik el, mivel egy másik személy cselekményéért való felelősséget alapozna meg, pl. Írország.

²³ Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban, Osiris Kiadó, Bp., 2001., 57. o.

²⁴ A Corpus Juris azon rendelkezésében, amely nemcsak a vezető, hanem a tag cselekménye esetén is lehetővé teszi a felelősségrevonást, a helyettesítési elmélet hatását tükrözi.

A dokumentum a kommunáció elvén alapszik, ezért a szervezet felelősségének megállapítása nem zárja ki ugyanazon bűncselekmény miatt természetes személy felelősségre vonását, tettesként, felbujtóként, vagy bűnsegédként.

Büntetések:

A főbüntetés minden bűncselekmény esetén 5 évig terjedő szabadságvesztés (jogi személy esetén felügyelet alá helyezés) és/vagy egy millió euroig terjedő pénzbüntetés, amely azonban az elkövetési érték ötszöröséig emelhető. Főbüntetésként szerepel még az elítélés nyilvános közzététele és a bűncselekmény eszközének, hasznának vagy hozadékának az elkobzása.

A mellékbüntetések a meghatározott bűncselekményekhez kapcsolódnak. Így a közösségi költségvetést károsító csalás esetén támogatásokból kizárás, piac manipulálása esetén szerződésekből kizárás maximum 5 évre²⁵. A Corpus a büntetések körében súlyosító körülményeket is meghatároz:

- az elérni kívánt bűnös cél realizálása,
- a bűncselekménnyel elérni kívánt összeg vagy hozadék meghaladja a 200.000 ECU-t,
- a bűncselekményt konspiráció keretében követék el.

A dokumentum tartalmaz rendelkezéseket, a halmazati büntetésre nézve is. Sajnálatos módon nem derül ki a szövegből, hogy ezek a rendelkezések csak a szabadságvesztés büntetésre alkalmazhatóak-e.

A halmazati büntetést a legsúlyosabb bűncselekményre megállapított büntetési tétel alapulvételével kell meghatározni, azt maximum háromszorosára emelve. Ez a halmazati büntetés azonban nem haladhatja meg a külön-külön kiszabható büntetések összegét²⁶.

Az euro bűncselekmények:

A Corpus Juris a különös részben 9 bűncselekményt nevesít.

1. A közösségi költségvetést károsító csalás

A szerzők ebbe a bűncselekményi körbe foglalták az összes EU pénzügyi érdekeit sértő tipikus magatartást. Ez a bűncselekmény mind a kiadási, mind a bevételi oldal tekintetében szándékosan, tudatos gondatlanságból és súlyos hanyagságból is megvalósítható. A Corpus a következő cselekményeket nevesíti:

- a juttatással, támogatással vagy köztartozással összefüggésben az illetékes hatósághoz lényeges tekintetben hiányos, pontatlan vagy hamis okiraton alapuló nyilatkozat benyújtása, amely a közösségi költségvetés megkárosodásának veszélyét idézi elő,
- a fenti feltételek megléte esetén az illetékes hatóságok tájékoztatásának elmulasztása a közlési kötelezettség megsértésével,

²⁵ Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban, Jogelméleti Szemle, 2001/4. (www.jesz.ajk.elte.hu)

²⁶ Lévai Ildikó: Corpus Iuris Europae. Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?, Európai Tükör, 1998/ 8., 77. o.

- a jogszerűen megszerzett közösségi pénzeszköz, amely lehet juttatás vagy támogatás, céljától eltérő felhasználása.

Az első két fordulat esetében megtévesztő magatartásokról van szó. Az első fordulat tevőleges magatartással követhető el, a második pedig mulasztással. A dokumentum egy büntethetőséget megszüntető okot is tartalmaz: büntetlenséget élvez, aki fogyatékoságban szenvedő nyilatkozatát - mielőtt az a hatóság tudomására jut - helyesbíti, kiegészíti, visszavonja, valamint közli a hatóságokkal a közölni elmulasztott tényeket. A harmadik fordulat kitágítja a csalás tényállását. Kiemelendő, hogy a közösségi pénzeszközök tekintetében a célhoz való kötöttség elve érvényesül, ami azt jelenti, hogy a közösségi pénzeket csak meghatározott célra lehet felhasználni²⁷. Erre a fordulatra a már említett büntethetőséget megszüntető ok nem vonatkozik. Ez az egyetlen euro bűncselekmény, amely gondatlanul is elkövethető.

2. A piac manipulálása

E bűncselekmény jogi tárgya kettős: nemcsak a Közösség pénzügyi érdeke, hanem a szabad versenyhez fűződő érdek is. Indokolt külön bűncselekményként való szabályozása, hiszen a tagállamok is büntetik a hasonló magatartásokat, függetlenül a versenyjogi szankcióktól.

Mivel a közösség jogi személy, ingó, ingatlan vagyona lehet, perbeli fél lehet, e minőségében szerződéseket köthet vállalkozásokkal. A bűncselekmény alanyai ezért olyan szervezetek lehetnek, melyek ténylegesen vagy potenciálisan üzleti kapcsolatba kerülhetnek a Közösséggel. A közösségi csaláshoz képest eltérés, hogy itt szerződéses viszony keretében következhet be a kár, ott pedig a költségvetést károsítja a jogsértő magatartás.

Ez a bűncselekmény a versenytársak pályáztatása során bír jelentőséggel, ha a jogsértő magatartása alkalmas arra, hogy sértse a közösség pénzügyi érdekeit. Tipikusan ilyen eset lehet a versenytárs megfélemlítése, a versenytársak titkos megegyezése az ajánlat tekintetében.

Kiemelendő, hogy - tekintve a kár bizonyításának bonyolultságát - a bűncselekmény megvalósításához elég a károkozásra való alkalmasság.

3. A vesztegetés

A magatartás csak akkor tartozik e tényállás hatálya alá, ha az sérti vagy sértheti a Közösség pénzügyi érdekeit, ennek hiányában a nemzeti jogra tartozik. Mivel az EU költségvetését nagy részben a nemzeti hatóságok hajtják végre, így az elkövető is a tagállamok hivatalos személyei közül kerülnek ki. Ennek a bűncselekménynek különösen a közös mezőgazdasági politika és a strukturális politikák végrehajtása esetén van jelentősége.

A Corpus az aktív és a passzív vesztegetés fogalmát elkülönítve bünteti a hivatali kötelezettségzegést tevőleges és mulasztásos magatartások esetén is. A kötelezettség tényleges megszegése azonban nem minősítő körülmény.

4. Hivatali visszaélés

Elkövetőként csak közösségi hivatalos személy jöhet szóba, a bűncselekmény megvalósításához nem szükséges célzat.

---

²⁷ Ezeket pántlikázott pénzeknek nevezzük.

Két fordulata van:

- az elkövető olyan személy javára határoz juttatás, támogatás, vagy közteher alóli mentesülés odaítéléséről, aki arra nyilvánvalóan nem jogosult,
- a közösségi hivatalos személy kedvezmények odaítélésébe való beavatkozást bünteti olyan gazdasági társasággal kapcsolatban, amelyben személyes érdekeltsége van.

5. Hűtlen kezelés

E bűncselekmény jellemzője, hogy tényleges kárt okoz a közösségi költségvetésben, azonban nem jelent eltulajdonítást.

Elkövetője csak olyan közösségi hivatalos személy lehet, aki felhatalmazással rendelkezik a közösség nevében és érdekében szerződés kötésére, valamint közösségi pénzeszközök felett rendelkezési joga van²⁸. A hivatalos személy olyan személy javára ítél valamely juttatást, pénzügyi támogatást, segílyt vagy mentességet valamely kötelezettség teljesítése alól, aki erre nyilvánvalóan nem jogosult, vagy akár közvetlenül, akár közvetve beavatkozik ilyen döntésbe olyan gazdasági vállalkozás vagy művelet érdekében, melyben személyes érdekeltséggel rendelkezik²⁹.

6. Hivatali titok megsértése

Elkövetőként bármilyen hivatalos személy szóba jöhet. A hivatali titok olyan információ, amelyhez a hivatalos személy tevékenysége alapján/során főként a költségvetési bevételek figyelemmel kísérése, juttatások, támogatások odaítélésével kapcsolatban jutott.

7. Pénzmosás

Ez a bűncselekmény a fent részletezett hat bűncselekmény hasznának vagy hozadékának tisztára mosása.

Meg kell jegyezni, hogy a haszon a bűncselekmény közvetlen eredménye, a hozadék pedig már gazdasági átalakításból származik.

A tisztára mosás az eredet és az azonosítást lehetővé tevő jellemzők elfedése, illetve hamis színben való feltüntetése³⁰.

Elkövetési magatartásai az alábbiak:

- a) az említett bűncselekményből származó javak átváltása, átutalása, illetve ezen tevékenységekben való közreműködés azzal a céllal, hogy ezeknek a javaknak a jogellenes eredetét elrejtésük, elleplezésük vagy ezeknek a cselekményeknek az elkövetésében részt vevő személy jogkövetkezmények alóli kibúvásához segítséget nyújtsanak,
- b) az előbb említett bűncselekményekből származó javak vagy jogok természetének, eredetének, helyének, elhelyezésének, mozgásának, a velük való rendelkezésnek, illetve birtoklásuknak az eltitkolása vagy leplezése - ha az elkövető tudja, hogy a dolog a már

²⁸ Lévai Ildikó: Corpus Iuris Europae. Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?, Európai Tükör, 1998/ 8., 72-75. o.

²⁹ Corpus Iuris Europae, 6. cikk

³⁰ Lévai Ildikó: Corpus Iuris Europae. Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?, Európai Tükör, 1998/ 8., 75-76. o.

említett bűncselekményekből származik - vagy ezeknek a cselekményeknek az elkövetésében való részvétel.

A pénzmosás fogalmi körébe tartozik az is, ha valaki a fenti bűncselekmény eredményeként létrejött termékből, vagy az abból származó haszonból közvetlenül részesül, tehát a bűncselekményekből származó javakat megszerzi, tartja, használja vagy ilyen cselekményekben részt vesz³¹.

8. Orgazdaság

Ez a tényállás bünteti az első hat pontban felsorolt bűncselekmények hasznának vagy hozadékának megszerzését.

9. Konspiráció

Ez a bűncselekmény ismeretlen a kontinentális jogrendszerekben, az angolszász államok büntetőjoga viszont régóta ismeri.

Az e tényállás hatálya alá tartozó magatartások pönalizálásra azért fontos, mert a közösségi pénzügyi érdekeket súlyosan sértő cselekményeket leginkább jól szervezett társaságok követik el.

A dokumentum szerint a konspiráció két vagy több személy együttműködése egy vagy több euro-bűncselekmény véghezviteléhez szükséges szervezet létrehozására.

Láthatjuk, hogy ez a bűncselekmény nem csak a társtettességgel, hanem az előkészülettel is rokonságot mutat, viszont azoktól elkülönül. Ezt jelzi, hogy a bűncselekmény befejezettsége szempontjából lényegtelen, hogy a célbűncselekményt megvalósítják-e³².

Az Európa Tanács vonatkozó ajánlásai

Az Európa Tanács évtizedek óta foglalkozik a jogi személy felelősségével. E tárgykörben több ajánlás, határozat is született. Ezek a jogforrások a nemzetközi jogi „soft law” részei, így nem bírnak kötelező erővel.

A szervezet az 1970-80-as években többször foglalkozott a kérdéssel. Határozatot fogadott el a büntetőjog hozzájárulásáról a környezetvédelemhez (1977), ajánlást a gazdasági bűnözésről (1981), ajánlást a büntetőjog szerepéről a fogyasztóvédelemben (1982)³³.

A következőkben az 1988-ban elfogadott **18-as számú ajánlást** elemzem, amely a jogi személyiséggel rendelkező vállalkozásoknak a tevékenységük gyakorlása során elkövetett bűncselekményekért való felelősségről szól.

Ez az első olyan nemzetközi dokumentum, amely teljes egészében a jogi személyek felelősségéről szól³⁴.

Az ajánlás több elvet is megfogalmaz:

1. a társaságoknak a tevékenységi körükön kívül elkövetett bűncselekményekért is vállalni kell a felelősséget,

³¹ Corpus Juris Europae, 3. cikk

³² Lévai Ildikó: Corpus Iuris Europae. Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?, Európai Tükör, 1998/ 8.,76. o.

³³ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, KJK- KERSZÖV, Bp., 2002., 33-34.o.

³⁴ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, KJK- KERSZÖV, Bp., 2002.,106. o.

2. a társaság felelőssége független a természetes személy elkövető felelősségétől,
3. a társaság felelősségének megállapításánál
  - a. a felelősség megállapítására és büntetés kiszabására csak akkor kerülhet sor, ha ezt a bűncselekmény jellege a bűnösség foka a társadalomra való veszélyesség és az újabb bűncselekményektől való hatékonyabb visszatartás ezt szükségessé teszi.
  - b. Ha a fenti feltételek nem állnak fent, más jogág felelősségi formáit és szankcióit kell alkalmazni.
4. A társaság egy esetben mentesül a felelősség alól,
  - a. ha menedzsment tevékenysége nem hozható összefüggésbe a bűncselekménnyel.
Nem tartozik ehhez az esethez, amikor a vezetők tudatosan elfogadták a bűncselekmény vagyoni hasznát, bár az elkövetésben nem vettek részt.
  - b. A mentesülés másik feltétele, hogy a vezetőség mindent megtett az eredmény megelőzésének érdekében.
5. A társaság felelősségre vonásával a természetes személy nem mentesül a felelősség alól, érvényesül tehát a felelősség kommulációja. A természetes személy elkövetők közül az ajánlás kiemeli a vezetőséget (őt nevezi menedzsmentnek), ha annak kötelezettségzegése vezetett a bűncselekmény elkövetéséhez.³⁵

Az Ajánlás általános és speciális szankciókat említ.

Általános szankcióként szabályozza:

- a sértett kárának megtérítését,
- az eredeti állapot helyreállítását,
- a figyelmeztetést,
- a megrovást,
- a felelősség szankció nélküli megállapítását,
- a pénzbüntetést,
- a bűncselekmény elkövetéséhez használt (vagy arra szánt) dolog elkobzását.

Speciális csak jogi személyekkel szemben alkalmazható szankciók, pl.:

- meghatározott tevékenységtől eltiltás,
- kizárás a közintézményekkel és az állami hatóságokkal való kapcsolatból,
- kizárás a költségvetési kedvezményekből és támogatásokból,
- a társaság felszámolása igazságügyi hatóság felügyelete alá való helyezés.

Az Ajánlás jelentőséget tulajdonít a korábbi elítéléseknek. Ezt támasztja alá, hogy fontosnak tartja a korábban kiszabott jogkövetkezmények nyilvántartásba való felvételét³⁶.

---

³⁵ Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban, Jogelméleti Szemle, 2001/4. (www.jesz.ajk.elte.hu)

³⁶ Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége Btk-ba történő bevezetésének szükségességéről, Jogelméleti Szemle, 2001/2. (www.jesz.ajk.elte.hu)

Az OECD jogi személyekkel kapcsolatos szabályozása

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet tagállamai 1997-ben fogadták el „A külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelem a nemzetközi üzleti tranzakciók során” című egyezményt.

A jogi személyekre vonatkozóan nem tartalmaz konkrét rendelkezéseket, csupán annyit, hogy a tagállamok saját jogrendszerük elveinek megfelelően biztosítaniuk kell a jogi személyek felelősségre vonását külföldi hivatalos személy megvesztegetése esetén³⁷. Az egyezmény nem határozza meg a felelősségre vonás feltételeit, azt sem mondhatjuk, hogy büntetőjogi felelősségre vonás kötelezettségét írja elő, hiszen az államok belátására bízta, hogy ezen szervezetek jogsértő cselekményeit miként szankcionálja. Az egyezmény mégis nagy jelentőséggel bír, hiszen kötelezővé teszi a tagállamoknak a legalább nem büntető jellegű pénzbírság alkalmazását, az egyezményben büntetni rendelt cselekmények elkövetése esetén³⁸.

Ez az egyezmény volt az alapja az 1998. évi LXXXII. törvénynek, amely bevezette a Btk-ba a nemzetközi kapcsolatokban elkövetett vesztegetés tényállását.

Záró gondolatok

A fentiekben összefoglaltam a jogi személy felelőssége témakörében született nemzetközi dokumentumokat.

Mindegyik dokumentum az államok köteletségévé teszi a felelősség megfelelő szabályozását, de egyik sem tör lándzsát kizárólag a büntetőjogi szankciók alkalmazása mellett.

Véleményem szerint ez nem jelent az államok számára kodifikációs kényszerpályát, a legtöbb dokumentum csak az arányos, hatékony és elrettentő szankció alkalmazásának követelményét írja elő. Különös jelentősége van ennek a kontinentális államokban, ahol a hagyományos büntetőjogi felfogás a bűncselekmény fogalmához köti a bűnösséget, ami kizárólag az emberhez kötődő pszichés viszony. Ennek ellenére azt mondhatjuk, hogy az európai országokban többségbe kerültek a büntetőjogi felelősséget elismerő államok. Láthatjuk, hogy a fenti dokumentumok nagy része kiemeli a polgári jogi és a közigazgatási jogi felelősség alkalmazásának lehetőségét. Néhány jogforrás ezeket azonban csak a kevésbé súlyos jogsértő cselekményekre korlátozza. Ennek ellenére van olyan állam³⁹, amely kizárólag a közigazgatási jogi felelősség alkalmazását ismeri el és ez a rendszer megfelelően működik.

³⁷ Busch Béla: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, Békés Imre Ünnepi Kötet, Bp., 2004., 108. o.

³⁸ Fantoly Zsanett: A jogi személy büntetőjogi felelősségének aktuális kérdései a bővülő Európai Unióban, in: Ad futuram memoriam, Tanulmányok Cséka Ervin professzor 85. születésnapja tiszteletére, Szeged, 2007., 188. o.

³⁹ Németország

Felhasznált irodalom jegyzéke

I. Könyvek, cikkek, tanulmányok:

Busch Béla: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, Békés Imre Ünnepi Kötet, Bp., 2004.

Fantoly Zsanett: A jogi személy büntetőjogi felelősségének aktuális kérdései a bővülő Európai Unióban, in: Ad futuram memoriam, Tanulmányok Cséka Ervin professzor 85. születésnapja tiszteletére, Szeged, 2007.

Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége Btk-ba történő bevezetésének szükségességéről, Jogelméleti Szemle, 2001/2. (www.jesz.ajk.elte.hu)

Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban, Jogelméleti Szemle, 2001/4. (www.jesz.ajk.elte.hu)

Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban, Osiris Kiadó, Bp., 2001.

Lévai Ildikó: Corpus Iuris Europae. Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?, Európai Tükör, 1998/8.

Ligeti Katalin: Az Európai Unió büntetéspolitikája, Állam- és Jogtudomány, 2000/1-2.

Mireille Delmas - Marty: A Corpus Juris szükségessége, legitimitása és megvalósíthatósága, Magyar Jog, 2000/11.

Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, KJK-KERSZÖV, Bp., 2002.

Sántha Ferenc: A szervezetek büntetőjogi felelősségének kérdései a nemzetközi dokumentumokban, Collega, 2001/2.

Várnay Ernő - Papp Mónika: Az Európai Unió joga, KJK- KERSZÖV, Bp., 2005.

II. Jogforrások, egyéb:

Az Európai Közösség pénzügyi érdekeinek védelméről szóló konvenció második jegyzőkönyve

Corpus Juris Europae